

בהמות טמאות

[א]

סימני טהרה

כל מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו: (ויקרא פרק יא, ג)

סימן או סיבה

יש לחקור האם סימני טהרה של בהמה דהיינו מעלה גרה ומפריס פרסה, הם "סימן" או "סיבה", ר"ל האם אין זה אלא גלוי על איזה בהמה שהיא כשרה, אבל אין הסימנים עצמם סיבת ההיתר, או דילמא שזה שהבהמה מעלה גרה ומפריס פרסה, זה עצם הטעם למה שהיא מותרת.

ובדומה לזה חקר בשו"ת מהרי"ט (חלק א סימן נא) לגבי סימני גדלות, דהיינו האם השני שערות הם עצם הגדלות, או אינו אלא סימן שהילד או הילדה נעשים גדולים. ועי"ש שהוכיח מסימני בהמה טהורה, דכתיב מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו, וכן מפרסת פרסה, ואינם אלא סימן להבחין בין הבהמה הטהורה לטמא, לא שהקליטה גורמת טומאה. מה שנוקט כדבר פשוט שסימני טהרה אינם אלא "סימן" ולא "סיבה", מוכיח מהא דאיתא במתניתין (בכורות ה, ב) פרה שילדה מין חמור וחמור שילדה כמין סוס פטורה מן הבכורה, שנאמר (שמות י"ג) פטר חמור (שמות ל"ד) פטר חמור שני פעמים, עד שיהא היולד חמור והנולד חמור. ומה הם באכילה, בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה, וטמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכילה, שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור. א"כ טוען המהרי"ט דע"כ לאו בסימנא תלוי טומאה וטהרה, דכאן הולד יש לו סימני טהרה, ובכל זאת היא אסורה הואיל ונולדה מבהמה טמאה.

גלגול בבהמה

וכן ראיתי בספר ריקאנטי (ויקרא פרק יא, ב) שכתב דהטעם של מפרסת פרסה ומעלת גרה לפי הפשט, אין הסימנין האלו סבת הטהרה והטומאה, רק סימנין שיוכר בהן המין הטמא מן הטמא. אבל כתב דיש מן המקובלים האחרונים המאמינים בגלגול הבהמות, ואמרו שאם עשה אדם עבירה אחת יתירה על זכותיו יתגלגל בבהמה טמאה, זהו שנאמר (פסוק כו) וגרה איננו מעלה טמאים הם לכם, מי שאין לו גרה על זכותיו, ואם מעלת גרה על זכותיו יתגלגל בטהרה, רק אם חטא בעבודה זרה בגלוי עריות ושפיכות דמים באלו השלשה, אפילו מעלת גרה יתגלגל בטומאה, אם לא חזר בתשובה. זהו סוד שפן גמל חזיר, סוד שפן שפנה לעבודה זרה, גמל שבא על העריות שנאמר (משלי יא, יז) גומל נפשו איש חסד, וכתיב בעריות (להלן כ, יז) חסד הוא ונכרתו, וסוד חזיר שנאמר (תהלים פ, יד) יכרסמנה חזיר מיער, המחזיר דם בארץ. באלו השלשה אפילו אם זכותיו מרובין מעונותיו, שהם מעלת גרה במצות יותר מן העבירות, או שהם בינונים שהם סוד מפריסי פרסה מלשון פרס, יתגלגלו בטמאות הנזכרות, שנאמר (פסוק ד) אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה

וממפריסי הפרסה, ולפיכך אסרם התורה, כי כל האוכל מהם כאילו אוכל בשר חבירו הנטמא בעבירות, וברוך יודע האמת.

טמאה שילדה מן הטהורה לענין חלבה ושחיטתה

לגבי עיקר הראיה מטמאה שילדה כשרה, אולי יש לדחות. דהנה בספר פתחי תשובה (יורה דעה סימן עט, ב) מביא שבשו"ת יד אליהו (סי' ב') מסתפק בטמאה שילדה מן הטהורה, האם דינה כטמאה ממש, או אמרינן הואיל ויש לה סימני טהרה הרי היא כטהורה, אלא שאסורה באכילה. וכתב שיהיה בזה כמה נ"מ, א' אם שחיטתה מטהרתה מידי נבילה, דרק אם היא נחשבת לטהורה, אז השחיטה מטהרת מידי נבילה, אבל אם נחשבת כמין טמאה אין השחיטה מטהרת מידי נבילה, שאין שחיטה פועלת כלל על בהמה טמאה. ב' לענין חלבה, אם היא כטמאה ממש אז אין חלבה מותר בהנאה, אבל אם היא מין טהור אז אין איסור הנאה בחלבה. וגם נ"מ אם חלב שלה בכרת, דאם נחשב למין טמא אז אינו חייב כרת על חלבה. ג' לענין אבר מן החי, האם נוהג במין זה, דרק בטהורה יש איסור אבר מן החי. ד' אי כותבין על עורה תפילין ומזוזות, שהלכה למשה מסיני שבכתיבת תפילין ומזוזות בעינן "מן המותר בפיו", אז אם היא נחשבת לבהמה טהורה, שפיר אפשר לכתוב על עורה תו"מ, ואע"פ שלמעשה היא אסורה, אבל לא גרע מעור נבלת בהמה טהורה שכשרה לתו"מ, שהעיקר שתלוי במין טהור ולא בהיתר אכילה ממש. והעלה דהדעת מכרעת דלא מקרי טמאה, אלא לענין אכילה ולא לשאר דברים, הן לקולא הן לחומרא, אך הואיל והוא ספיקא דאורייתא אין להקל, ויש לו חומרי בהמה טהורה וחומרי בהמה טמאה.

ולפי"ז יתכן שאפילו אם נאמר שסימני טהרה הם "סיבה" ולא "סימן" בעלמא, י"ל דכאן יש דין מיוחד שהיוצא מן הטמא אסור, דהיינו כמו שכתב היד אליהו, שאע"פ שמקרי מן טהור לכמה דברים, אבל עדיין נאסר מדין יוצא, ר"ל שזה איסור חדש, שמשום שיצא מדבר טמא נאסר.

סימני דג

לענין סימני דגים ראיתי בספר חבצלת השרון, שמביא מש"כ בחידושי הריטב"א (נדה נא, ב) לגבי הא דאיתא התם שכל שיש קשקשת בידוע שיש לו סנפיר, שהטעם שבכל זאת כתב רחמנא סנפיר, דאולי הוא גם כן גורם טהרתו, ואף על פי שהוא לבדו אינו גורם טהרה. ר"ל שאע"פ שא"א לדג שיש בו קשקשת שלא יהיה לו סנפירים, אבל היות וסנפיריו ג"כ גורם טהרה, הוצרך לכתבו, הרי להדיא שעכ"פ לגבי סימני דגים הם "סיבה" ולא רק סימן.

הכשר טומאה

בספר מנחת אשר מביא ראיה מעניינת שמצינו בספר זרע אברהם (סי' יג) בשם הגר"מ לופטיבר (חתן של הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק, בעל האור שמח), מההיא דבכורות (י, א) דבנבלת בהמה טהורה וכן נבלת עוף הטהור אינן צריכין מחשבה ולא הכשר, משום דלאכילה קיימא יש עליהם שם אוכל ומקבלים טומאת אוכלין, אבל בבהמה טמאה נחלקו התנאים, לפי הת"ק כל בהמות טמאות צריכים מחשבה לאכלו, כדי שיהיה טמא טומאת אוכלין, אבל רבי שמעון סובר שרק בהמה שחסר שני סימנים צריך מחשבה, אבל הגמל והארנבת והשפן והחזיר, (שיש להם לפחות סימן אחד), אינן צריכין לא מחשבה ולא הכשר, ואמר רבי שמעון מה טעם הואיל ויש בהן סימני טהרה. ואם איתא דסימני טהרה

אינם אלא "סימן", א"כ אין שום צד היתר בבהמות אלו, שאם חסר סימן אחד אין זה הבהמה שהתירה התורה, אלא ע"כ שסימני טהרה הם סיבת האיסור, א"כ יש מקום לומר, שאם יש סימן אחד יש עליו יותר תורת אוכל מבהמה שאין לה שום סימן. הגר"מ זמבה (שם סי' יד) דוחה הראיה, דאולי רבי שמעון לשיטתו שס"ל שטהור היוצא מן הטמא טהור, א"כ לשיטתו עצם הסימנים עושים הטהרה, וממילא יש משמעות לסימן אחד, אבל לדידן שיוצא מן הטמא טמא, א"כ ע"כ שאין הסימנים עצם הטהרה אלא סימן בעלמא. אבל לדידן יתכן שאין הסימנים אלא סימן בעלמא ולא סיבה.

בהמה שאין לה שני הסימנים

כתב הרמב"ם הלכות (הל' מאכלות אסורות פרק ב הלכה א) וז"ל מכלל שנאמר וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי פרסות מעלת גרה שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת ובשפן נאמר את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה וכו', הרי למדת שהן בלא תעשה ואף על פי שיש בהן סימן אחד, **וכל שכך שאר בהמה טמאה וחייה טמאה שאין בה סימן כלל שאיסור אכילתם בלא תעשה יתר על עשה הבא מכלל אותה תאכלו.** ויש להעיר דאם נאמר שסימני טהרה אינם אלא סימן בעלמא, א"כ איזה ק"ו יש כאן, הרי לכאורה אין שום הבדל בין אם חסר ב' סימנים בין אם אינו חסר אלא אחת, שרק בהמה שיש לה שני סימנים הוא זה שהתירה התורה. אבל אם נאמר שסימני טהרה הם "סיבה" לטהרה נוחא, שאם חסר שני סימנים אז יותר סיבה להיות אסור, שיש לה שני דברים הפוגמים.

עי' בבראשית רבה (סה סימן א) על הפסוק ויהי בן ארבעים שנה, הה"ד (תהלים פ) יכרסמנה חזיר מיער... למה הוא מושלה בחזיר, אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו, כלומר שאני טהור, כך מלכות הזאת הרשעה גוזלת וחומסת נראת כאלו מצעת את הבימה, כך עשו כל ארבעים שנה צד נשי אנשים ומענה אותם, וכיון שהגיע לארבעים שנה דימה עצמו לאביו, אמר מה אבא נשא אשה בן ארבעים שנה אף אני נושא אשה בן ארבעים שנה, הה"ד ויהי עשו בן ארבעים שנה. וראיתי בספר חבצלת השרון (עמ' תתלו) שרצה להוכיח מהמדרש הזה לגבי החקירה הנ"ל, שסימני טהרה הם סיבת הטהרה ואינו רק סימן בעלמא, ולכן באמת כשמראה את זה שמפריס פרסה, הוא מראה סימן טהרה בעצם, אלא שהוא עדיין טמא, דאם נאמר שאינו אלא סימן בעלמא אז סימן אחד אינו כלום, אז במה הוא מתגאה. אבל נראה שאין זה נכון, אלא שהחזיר מראה עצמו כאילו הוא טהור ממש, דמה לו להראות שיש לו סימן אחד אם עדיין היא אסורה, אלא ע"כ שהיא מראה עצמה שהיא טהורה גמורה, כאילו שהיא גם מעלה גרה, א"כ אין ראיה כלל שיש משהו בסימן טהרה אחד.

[ב]

חזיר לעתיד לבא

דברי המדרש שחזיר יהיה מותר לעת"ל

הריקאנטי (ויקרא פרק יא, ב) מביא מדברי חז"ל, למה נקרא שמו חזיר שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו אלינו, ובויקרא רבה (סוף פרשה יג) למה נקרא שמו חזיר שמחזיר עטרה ליושנה. ומסביר הריקאנטי שהכוונה היא על הכח שלו שהיא החיה הרביעית שראה דניאל, וישוב עם שאר הכחות תחת כח ישראל. הסיבה שלא רצה לפרש דברי המדרש כפשוטו, הוא משום דאחת מן הי"ג עיקרים הוא שהתורה לא תשתנה, א"כ איך יתכן שהחזיר יותר לעתיד, ולכן מפרש דכוונת המדרש על ה"כח" של החזיר, ולא על החזיר עצמו.

גם רבינו רבחיי מביא דיש נוסחאות שכתוב (במדרש תנחומא), עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לנו, וכתב שההמון עם מבינים שהחזיר יהיה טהור לישראל, אבל זה לא נכון אלא שבאור הענין על הכח שלו שהוא מצר לישראל, ולעתיד ישוב עם שאר כל הכחות לעזור ולתמוך לישראל, כי ירבה השלום בעולם, שנאמר (ישעיה יא, ו) "וגר זאב עם כבש" וכו', וכתוב (ישעיה יא, ט) "לא ירעו ואל ישחיתו בכל הר קדשי". (וזה כעין דברי הריקאנטי) אבל יעוין בספר אור החיים הק' (ויקרא פרק יא, ז) על הפסוק "והוא גרה לא יגר", שכתב לפרש דתנאי הוא הדבר, לזמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבא יעלה גרה ויחזור להיות מותר, ולא שישאר בלא גרה ויותר, כי תורה לא תשונה. היינו שהתורה חידשה בחזיר שאינו אסור א"כ היא לא מעלה גרה, אבל לעתיד לבא תשתנה מציאות החזיר והיא תעלה גרה, וממילא תהיה מותר, א"כ אין זה שנוי ממה שכתוב בתורה, שכל האיסור מלכתחילה אינו אלא אם אינה מעלה גרה.

ונראה דיש להוכיח מדבריו שבדרך כלל סימני טהרה אינם אלא סימן ולא סיבה, דאם נאמר דהוי סיבה א"כ לכאורה גם בלי פסוק מיוחד, של "וגרה לא יגור", היה החזיר מותר אם התחילה לעלות גרה, דאז אין כאן סיבת האיסור. אבל יש לדחות הראיה, דאע"פ שיסוד האיסור הוא מחמת העדר המעלה גרה, אבל סוף כל סוף התורה אסרה החזיר בפירוש, א"כ מי אנחנו לבא ולומר שעכשיו אין האיסור נוגע משום דמעלה גרה, ורק משום שהתורה הדגישה "וגרה לא יגור", יש לנו לומר דלא אסרה התורה אלא כל זמן שהיא איננה מעלה גרה, וכשזה ישתנה ותעלה גרה תהיה מותרת לאכול, ודו"ק.

בשו"ת רדב"ז (חלק ב סימן תתכח) ג"כ נשאל לבאר דברי המדרש (הנ"ל), וכתב שלפי הפשט איפשר לתרץ, כי יהיו ישראל אוכלים משמנים כאלו הותר להם בשר חזיר, לא שיותר להם בשר חזיר ח"ו. ועל דרך הסוד כתב לבאר שיש למעלה שר אחד ושמו חזריאל"ל והוא קטיגור על ישראל, ועתיד הקדוש ברוך הוא להחזירו לישראל להיות להם סניגור.

יוצא מן הטמא

עי' בספר פרדס יוסף (יא, ז) שמביא קושיא מחכם אחד איך חזיר יהיה מותר לעתיד, הרי קי"ל דהיוצא מן הטמא טמא, אז חזיר שנהפך למעלה גרה לא עדיף מבהמה טהורה שנולדה מטמאה. והיה אפשר לומר כפשוטו שהאיסור יוצא אינו אלא דבר שממש יצא מהאיסור, ונתהווה ע"י האיסור, אבל איסור שנהפך להיתר לא מקרי ש"יצא" מדבר איסור.

מוסק

ושוב ראיתי בספר קהילת יעקב (בכורות סי' ה') שדן באריכות על כל הנושא של דבר איסור שנהפך לדבר המותר. ועי"ש שרצה להוכיח מהא דדם שנתבשל שפקע איסור דם, כדברי רבינו יונה (הובא בפסקי הרא"ש פרק כיצד מברכים סי' לה) שדן לגבי היתר

ה"מוסק", שתחילת ברייתו הוא דם ונהפך למוסק, ומביא ראיה מבשר שנפל לדבש שנהפך לדבש ונהיה מותר, וה"נ הדם נהפך למוסק ומותר. הרא"ש חולק עליו וכתב דערבא ערבא צריך, שמי אמר שמותר לאכול הבשר שנהפך לדבש. אבל הק' הקה"י למה לא נאסר מטעם היוצא מן הטמא. ורצה לחלק כנ"ל דרק היכא שהאיסור עדיין קיים ויצא ממנו היתר אז אסור, משא"כ כשהאיסור נהפך להיתר. אבל עדיין הק' מבכורות (ו, ב) דאיתא שם שלהסובר שדם נעכר ונעשה חלב חידוש הוא שחלב בהמה מותר, הרי שאף שנשתנה ונעשה חלב מכל מקום חידוש הוא שאינו אסור. וכן הק' במגן אברהם (או"ח רטז, ב).

חלב אדם

הפרדס יוסף ת"ל על קושייתו איך החזיר יהיה מותר לעתיד, ולא נאסר משום "יוצא", שאולי אה"נ, ולא הותר דור הראשון, והטעם שאח"כ מותר הוא על פי דברי הש"ך (יו"ד סי' עט ס"ק ד) שהדין דכל היוצא מן הטמא טמא ומן הטהור טהור אינו אלא באיסור לאו, אבל לא באיסור עשה, ולכן חלב אדם מותר אף על פי שבשרו אסור. א"כ דבר שיוצא ממה שנאסר משום יוצא, שאין בו איסור לאו, אינו נאסר.

אבל עי' בפרי מגדים (משבצות זהב יו"ד סימן פא ס"ק א) דלפי הרמב"ם (פ"ג ממ"א ה"ו) דעל חלב וביצי עוף טמא אין לוקין עליהם, כיון דמריבויא קאתי ולא כתיב בפירוש הוה כמו חצי שיעור, ואזיל לשיטתיה בשרשים דכל דאתי מריבויא אין בו מלקות, א"כ טהור הנולד מטמא דאתי מדכתיב אך את זה לא תאכלו ממעלה גרה וממפריסי פרסה, דפשטיה דקרא קאי לחזיר שמפריס פרסה ולשפן שמעלה גרה, א"כ לשיטת הר"מ איסור יש בו ולא מלקות, אבל לא הוזכר דבר זה באחד מן הפוסקים.

אבל כתב הפרמ"ג שחלב של פרה הנולד מגמל אסור, אף אם נאמר שפרה זו אין בה אלא איסור לחוד, ומביא ראיה ממה שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' מאכלות אסורות הל' ה') שהנולד מטמא אסור באכילה, משמע איסור לחוד ולא לאו גמור, ומ"מ חלב שלו אסור. א"כ לדבריו חזיר שלישי יהיה אסור, שגם הנולד מן הנולד אסור.

דבר שיש לו מתירין היכא שיתקלקל

החת"ס בספרו תורת משה (פרשת ראה) עה"פ ואת החזיר וכו', מביא מספר אור זרוע (חלק א' סי'תשנו), שהשואל דן על חתיכה שנאסרה ע"י תיקו (ספיקא דגמ' שלא איפשטא), שנתערבה בחתיכות אחרות אם היא בטילה אם לאו, דשמא יבוא אליהו ז"ל ויטהרנה, והוה ליה דבר שיש לו מתירין. האו"ז ענה לו דאפילו את"ל שיקרא בעבור זה דשיל"מ, כ"ש שיהא בטל שאם יתירהו אליהו נמצא שלא היה אסור, ולמה נחמיר ע"ז שלא יהא בטל אפילו באלף יותר מאותו שהוא אסור בבירור. ולא החמירו חכמים בדשיל"מ אלא בדבר שהיום אסור בבירור ולמחר יהא מותר, כגון ביצה שנולדה ביום טוב ועצים שנשרו ביום טוב מן הדקל שהיום אסורין ולמחר מותרין, התם אמרו חכמים דלא ליבטל איסור דידיה כיון דאית ליה שריותא למחר, אבל זו החתיכה למה לא נבטלה אפילו אי קים לן דאתי אליהו מחר תבטל ממ"נ, שאם יאמר כי אסורה היתה הרי בטלה ברוב כדין כל האיסורין, ואם יתירנה כל שכן דאיגלאי מילתא שהכל היה היתר ואין שם תערובות איסור. וכתב עליו מהרש"ל דלכאורה דבשיל"מ לא שייך אלא אם לא יתקלקל עד שיותר, א"כ אם נחכה לאליהו אז כבר יתקלקל, א"כ קושיא מעיקרא ליתא. ות"ל החת"ס שאולי מיירי בדבר שלא מתקלקל אפילו לזמן מרובה, א"נ אולי יבא אליהו היום או מחר.

אבל א"כ הק' הגאון הגדול ר' אברהם אביש אב"ד דפפ"ק, שלפי המדרש שעתיד חזיר ליהיות מותר, א"כ הוי דשיל"מ ולמה בטל. ותל' החת"ס שבספר תולדות יצחק מסביר שלכך לא התיר לנו הקב"ה אלא בעלי חי שמעלה גרה, משום שאותן בעל חי טבען דק וזך, ובעבור שהמזון הוא רחוק מהיותו מזון לאותו בעל חי, הוצרך הטבע לתת לו כלים רבים לעיכולים רבים, כדי שישוב המזון לדק. אבל הבע"ח החמרי אין צריך כ"כ עיכולים, משום שהמזון החומרי ראוי לו. ולכן אותן הבעלי חיים הדקין ראויין לאכלם מחמת עדינות טבעיהן. ולכן לעתיד ישתנה טבע החזיר שיזדכך טבעו, ולכן יעלה גרה, ויהיה מותר לאכלו. א"כ לעולם לא נשתנה התורה אלא חזיר שטבעו גס לעולם אסור. ולפי"ז חזיר שכבר מת ומבושל, לא יותר שטבעה לא השתנה, א"כ אין שום שאלה של דשיל"מ, שבשר חזיר שיהיה קיים לעתיד לא יותר, רק אלו שעדיין בחיים ישתנה טבעם ויתרו.

נצחיית המצוות

החתם סופר (שו"ת חלק ב סי' יט) מביא פירוש הפייטין בקדושת שחרית של פרשת החודש, שמביא המדרש שהקב"ה ישחוט שור הבר בסנפירו של לויתן, ויתמהו הצדיקים, הא תנן אין שוחטין במגירה, והקב"ה ישוב להם תורה חדשה מאתי תצא, משמע שייד שהתורה תשתנה, וכתב החת"ס שאין הכוונה שיחדש תורה חדשה ודין חדש ח"ו, אלא שאפילו אנן נמי נשחוט במגרה אם היה אפשר לומר ברי לי שלא פגעת ולא קרעתי, אלא שאין אדם יכול לומר כן, ואפילו יאמר לא מהימנינן ליה, כי מי יכול לשער זה, אבל הקדוש ברוך הוא ששוחט בעצמו יכול לומר ברי לי, וא"כ היינו תורה חדשה מאת דוקא תצא. וקצ"ע שלדבריו אין כאן "תורה חדשה", שעצם הדין היה קיים גם לפני, אלא שלא היה שייד המציאות שיאמר ברי לי שלא קרעתי.